

Fernando Devoto, *Historia de la inmigración en la Argentina*, Sudamericana, Buenos Aires, 2003, 527 str.

Knjiga *Historia de la inmigración en la Argentina* je prvič izšla leta 2003 v sklopu izdaj, namenjenih boljši osvetlitvi zgodovine druge največje države južnoameriškega kontinenta. Predstavlja pravzaprav prvo sintezno delo, ki si prizadeva v enem tekstu združiti 250 let dolgo obdobje pojava, ki je tako močno zaznamoval podobo te dežele. Njegov avtor je Fernando Devoto, najbrž eden izmed najboljših poznavalcev migracijskega fenomena Argentine. Da gre resnično za osebnost, ki ni poznana samo v ozkih mejah svoje domovine, zgovorno pričata že zajetna bibliografija in dejstvo, da ga v svojo sredino vabijo tudi ugledne evropske, zlasti francoske, španske in italijanske izobraževalne institucije. Med njegova pomembnejša historiografska dela bi lahko uvrstili zlasti tista, ki se ukvarjajo z zgodovino migracij, idejnopolitične misli in socialnih gibanj.

Dokaj zajetno delo *Historia de la inmigración en la Argentina* želi na nekaj več kot petsto straneh povezati pravzaprav celotno zgodovino priseljevanja v to deželo ob Srebrni reki. Glavnina knjige je posvečena čezmorskim selitvam, v dodatku pa lahko izvemo veliko tudi o poznejši imigraciji iz sosednjih južnoameriških držav. Avtor drugega dela je Roberto Benencia, Devotov sodelavec, ki se profesionalno ukvarja prav s celinsko migracijo, še vedno močno prisotno v argentinskem vsakdanu. Obsežnejši del knjige, ki ga je spisal Devoto, je razdeljen na dve večji enoti. V prvi skuša avtor pojasniti migracijska gibanja, ki so izkoreninila ljudi iz svojih domov v Evropi in jih povedla proti Argentini, v drugi pa raziskuje proces vključevanja priseljencev v argentinsko družbo. V uvodnem delu se avtor ukvarja z vprašanjem zgodovinskega spreminjanja današnjega območja Argentine in s tem povezano giblivo definicijo migranta. Preteklost dežel latinskoameriške celine je preveč kompleksna, da bi jo lahko povzeli v tem kratkem sestavku, vendar je treba, kot zatrjuje avtor, imeti v mislih zapleteno formiranje dežele v 19. stoletju, saj brez tega ne moremo razumeti dinamike zgodovinskih procesov.¹ Promet, ki je nekoč potekal zgolj okrog veletokov Parana in Uruguay, se je z razvojem železniškega omrežja proti letu 1880 povsem spremenil, s tem pa so se zamenjale tudi poti in predstave migrantov. Med osebami, ki so še v tretji četrtini 19. stoletja želele migrirati iz Santiaga de Compostele, je med destinacijami vselej navedeno le območje Rio de la Plata, šele pozneje sta prišli v ospredje konkretni mesti pristanka – Montevideo oziroma Buenos Aires. Devoto poseben pomen pripisuje geografski umeščenosti migracije, ki je v celotnem obdobju priseljevanja temeljila na povezanosti z obmorskim pasom Argentine in skoraj nikoli ni zajela severozahodnega predela dežele. Podatek, da je leta 1914 priseljeno prebivalstvo sestavljalo 30 odstotkov celotnega prebivalstva, ne pove prav veliko, če ne poudarimo, da je kar polovica vseh imigrantov prebivala v Buenos Airesu, 35,5 odstotka v provinci Santa Fe, 7 odstotkov v provinci Corrientes in le 2 odstotka v La Rioji.

V nadaljevanju se avtor posveča problematizaciji opredelitve imigranta skozi optiko

¹ Za splošni pregled argentinske zgodovine glej npr. Maria Saenz Quesada, *La Argentina. Historia del país y de su gente*. Buenos Aires: Editorial Sudamericana, 2001.

vladajočih slojev argentinske družbe in vzpostavljanju ločnic med begunci, izgnanci ter drugimi, ki so stopili na argentinska tla. Zaključí z ugotovitvijo, da je podoba priseljencev v takšni ali drugačni obliki ohranjala skoraj nespremenjen značaj, ki je bil vse od ustanovitvenih začetkov države sicer pozitiven, a se ga je povezovalo z agrarnim in evropskim izvorom. Analiza migracijskih gibanj, ki sledi uvodnemu delu, najprej postreže z nekaj številkami in ocenami, ki nam pomagajo razumeti razsežnosti fenomena.

Kljub nezanesljivosti nacionalnih statistik je primerjava z drugimi priselitvenimi državami zgovorna in priča o izjemnem valu priseljavanja, ki je v Argentini, prav tako kot v Združenih državah, dosegel svoj vrh pred prvo svetovno vojno. Delež priseljenega prebivalstva v primerjavi z domačim prebivalstvom pa je bil v tej južnoameriški državi še večji: medtem ko so v ZDA po popisu leta 1890 sestavljali 14,7 odstotka prebivalstva, so v Argentini leta 1895 predstavljali 25,5 odstotka, pred prvo svetovno vojno pa je ta razlika postala še večja. ZDA so s popisom leta 1910 beležile 14,5 odstotka priseljenega prebivalstva, medtem ko se je ta številka v Argentini pri štetju 1914 povzpela kar do 30 odstotkov.

Preučevanje selitvenih gibanj iz Evrope avtor začne z oceno uveljavljenih migracijskih modelov, ki so v družbenih vedah dolgo sloneli na razlikovanju med dejavniki privlaka in potiska oziroma v literaturi bolj znano po angleškem terminu *pull/push*. Raziskovanje, ki temelji na izdelavi shem, povezanih z vrednotenjem industrijskega in kapitalističnega razvoja, se zdi avtorju preveč površinsko in nezadostno pri obravnavi tako kompleksnega pojava, kot so migracije. Pesimisti so v razvoju kapitalizma skušali iskati negativne dejavnike, ki naj bi vplivali na odliv evropskega prebivalstva in jih običajno skrčili na enostavno pojasnjevanje razvoja trga, vključevanja nacionalnih ekonomij v širši gospodarski sistem ter tehnoloških inovacij, ki so izrinile malo kmečko proizvodnjo in podeželsko prebivalstvo obsodile na selitev. Optimisti so se po drugi strani naslanjali na ugodne učinke trga in migracije poskušali pojasniti z odločitvami migrantov, ki naj bi na podlagi popolnih informacij racionalno izbrali možnost, ki jim je omogočala kar največje koristi. V podkrepitev svojih tez zagovorniki enega ali drugega pristopa navajajo primere, pesimisti običajno Irsko, Francijo in Španijo, optimisti pa svoje moči usmerjajo v pojasnjevanje izseljevanja iz Anglije.

Devotu se zdita oba pristopa nezadostna, saj obravnavata migracije le z globalnega vidika in zelo površinsko razlagata dejansko stvarnost, ki je posameznike pripeljala do odločitve za selitev. Pogleda v ospredje postavljata ekonomsko ozadje, ne zmenita pa se za druge vplive, ki so ravno tako močno posegli v odločanje o odhodu. Avtor jima očita »mehanično perspektivo« pri pojasnjevanju človekovega delovanja, ki naj bi se zgolj odzivalo na zunanje dejavnike, in poudarja, da kompleksnosti migracijskega pojava ni mogoče razumeti s teoretičnimi modeli, temveč je treba poznati vse razsežnosti zapletenega fenomena. Pomembnost regionalnih razlik, ki lahko vplivajo na določen »tip« izseljevanja, oblikovanje migracijskih mrež, določena »kultura« in tradicija migracij, družinska ozadja, problem informiranosti migrantov in kroženja informacij, značaj migriranja in sklepanja odločitev (ali je odločitev dokončna ali pa ima migrant v mislih uspeh v svojem domačem kraju in okrog svoje referenčne skupine, ki v njegovih očeh nenazadnje edina

nekaj pomeni) in še druge predpostavke so po avtorjevem mnenju nujne, če želimo dobro razumeti selitvene procese.

Pomen selitvenih strategij, regionalnih razlik ter migracijskih tradicij in družinskih ozadij tvori nekakšno rdečo nit knjige, ki se vleče vse do konca evropskega priseljevanja in opozarja na nujnost po širši perspektivi obravnavanja pojava, ki ga ne kaže razlagati zgolj z ekonomskimi pogoji ali zahtevami državnih politik.

Regionalnim specifikam in mikroanalitični perspektivi analize migracijskih procesov avtor posveti poglobljeni del knjige o izseljevanju iz Evrope. Pri pojasnjevanju regionalnih posebnosti je ločnica postavljena med tri španska območja: Vizcaya, Pontevedro in Salamanca.² Raziskava temelji na študiji primera 616 migrantov, ki so iz pristanišč med Bilbaom in Vigojem na severu Španije leta 1910 odpluli proti Buenos Airesu. Izseljenski tok je kljub enotnemu nacionalnemu izvoru vseboval izjemne regionalne posebnosti in prav tu se skriva srž Devotovega dela. Različne selitvene strategije so ob vpetosti v kompleks družinskih in sorodstvenih odnosov proizvedle povsem značilne in pokrajinsko specifične »kulture migracij«. Medtem ko so se s Pontevedre izseljevali zlasti samski moški, je bilo v Vizcayi in Salamanci več kot polovica takih, ki so se na pot odpravili z družinami. Razlikovanje pa se tu ne ustavi, saj so se prebivalci Salamance izseljevali skupaj s svojimi družinami, medtem ko je bil v Vizcayi razširjen sistem odloženih selitev, kar je pomenilo, da so se nekateri člani družine izselili prvi, drugi pa so jim pozneje sledili. Devoto pri razlagi razlik ne uporablja poenostavljenega modela, ki bi razglašal, da je šlo zgolj za različne faze enakega gibanja družin, temveč poudarja drugačne družinske strategije, ki so jih ubrali prebivalci različnih pokrajin. V Pontevedri je bila tako zakoreninjena dolga migracijska tradicija »moških, ki so migrirali, in žensk, ki so ostale doma«, Salamanca ni poznala zgodovine čezoceanskih selitev, a je bila pred vojno ukleščena v agrarno krizo, ki je močno prispevala k migraciji celotnih družin, Vizcaya pa je klasičen primer selitvenih verig z dolgo preteklostjo in dobrim poznavanjem razmer v kraju prihoda.

V naslednjih poglavjih je zorni kot postavljen na mikroraven, tako da so v ospredje postavljeni problemi informiranosti migrantov in kroženja informacij, posamezne družinske strategije in selitvene verige ter vpliv agentov in možnost financiranja čezoceanske izkušnje. Migracijske verige, poudarja avtor, niso bile samo tiste, ki so nudile ugodne možnosti za nastanitev in pridobitev dela v tujih deželah, temveč so migrante tudi omejevale, saj so bili s tem »zaprti« v svet priložnosti svojega družinskega kroga in sorodnikov. Dostop do informacij prav tako ni bil takšen problem, kot se sprva zdi, selitveno okolje je bilo z njimi velikokrat natrpano, precej bolj vprašljiva pa je bila kredibilnost informacij in odnos migrantov do virov sporočanja.

Prvi del knjige o izseljevanju iz Evrope se zaključi z analizo medvojnega obdobja, ki je prelomil z liberalnim časom svobodnih migracijskih gibanj in v mnogih državah uvedel omejitve priseljevanja. Državna politika Argentine je tu postavljena nasproti ukrepom drugih držav, zlasti tistih, ki so v preteklih obdobjih sprejemale veliko prise-

² Vizcaya je ena izmed provinc avtonomne baskovske pokrajine, Pontevedra se nahaja v španski Galiciji, Salamanca pa na območju Kastilje.

ljencev – Združene države, Avstralija, Nova Zelandija, Kanada. Tudi Argentina je v tem obdobju uvedla restriktivne ukrepe, ki naj bi uredili priseljevanje z izločitvijo politično hujskaških in nezdravih ter »nehigienskih« posameznikov. Dognanja novih »znanosti«, zlasti evgenike in evolucionističnih predstav, so se torej zrcalila v določbah, ki jih je leta 1923 sprejela vlada Marcela Alvearja.

V drugem delu se avtor sprva sooča z ugotavljanjem migracijskih potez zgodnjega vala priseljevanja v poznem kolonialnem obdobju. Kvantifikacija je za to obdobje zapletena in tvegana, zato se je avtor opiral v glavnem na sezname ladijskih potnikov in ljudska štetja. Popis prebivalstva v mestu Buenos Aires je leta 1810 pokazal, da so med priseljenimi prevladovali Galičani (v 30 odstotkih), sledili pa so jim Baski in Andaluzijci. Čezooceanske selitve v Argentino so se proti koncu 18. in v začetku 19. stoletja najprej pojavile na območju okrog pristanišč, kar avtor pripisuje širjenju informacij, ki so svojo pot začele prav ob lukah in se le počasi širile v notranjost. Raziskave o izvoru migrantov so potrdile obmorski značaj priseljenih in le malo je bilo takih, ki so izhajali iz goratih predelov.

Državne politike z željo po pritegnitvi imigrantov so se pojavile že zelo zgodaj. V dekretih Prve hunte, ki je oblast v Buenos Airesu prevzela leta 1810, so se že pojavila določila, da se lahko vsi tujci, ki niso v vojni z novo oblastjo, mirno naselijo v deželi in uživajo enake pravice kot domačini. Prvi Triumvirat je načela razširil z naselitveno politiko, ki je tujcem ponujala zemljo v izkoriščanje pod enakimi pogoji kot domačinom. Želje oblastnikov se niso srečale z ugodnim odzivom. Priseljevanje je z emancipacijo in s poznejšimi željami Rivadavie po naselitvi protestantskih prebivalcev Severne in Zahodne Evrope naletelo na neuspeh. Prav nasprotno pa je Rosasova diktatura kljub svoji ksenofobni drži pomenila pravi polet za imigracijo, kar je za Devota očiten pokazatelj omejenega vpliva državnih politik. Južnoameriške države so bile v štiridesetih in petdesetih letih 19. stoletja med Evropejci precej slabše poznane od severnoameriških, a se je dober del migrantov odločil za selitev na območje Rio de la Plate. Španija, ki je sicer veljala za glavno selitveno območje v južnoameriške dežele, se je v tem času znašla v položaju nizkega demografskega pritiska in je vse do tretje četrtine 19. stoletja prispevala majhen del migrantov. Regionalni pogled nam razkrije nove dimenzije in vidimo lahko, da je Baskija od štiridesetih let 19. stoletja prispevala nezanemarljiv del priseljenih, v petdesetih letih pa so začeli prihajati tudi Genovežani. Vprašanje identitete novih prišlekov ni bilo tako preprosto kot morda zglada na prvi pogled. Baski se sicer niso izrekli za pripadnike baskovske narodnosti, a je med njimi kljub vsemu vladala identitetna povezanost, ki se je kazala v zaprtih sistemih sociabilnosti z zelo visoko stopnjo endogamije. Zanimivo je na primer tudi, da so Genovežani, naseljeni v buenosaireški četrti La Boca, v kar 40 odstotkih izhajali iz enega samega mesteca – Varazze in ne s celotnega območja nekdanje pomorske republike.

Z ustavo, sprejeto leta 1853, je bila vzpostavljena in načrtovana dolgoročna perspektiva argentinske prihodnosti, ki naj bi temeljila prav na obsežnih programih priseljevanja. Znano reklo *gobernar es poblar* ('vladati pomeni naseljevati') je bilo osišče nove politike, ki je načrtala smernice naseljevanja in izgradnje nove družbe. Priseljenci naj bi izvirali predvsem iz razvitejših, severnih predelov Evrope, in naj bi Argentini vdahnili »civilni-

zacijski« duh, ki bi ga domačini morali posnemati. Politika je vključevala tudi izgradnjo posebne stavbe, namenjene prvotni nastanitvi in uspešnemu vključevanju imigrantov v novo družbo, za uspešno pritegnitev priseljencev pa je predvidevala ustanovitev posebne migracijske komisije in propagandnih programov na evropskih tleh. Napori oblasti so se izkazali za jalove, saj je levji delež migrantov prispel prek svojih sorodnikov in prijateljev, ne pa zaradi povabila agentov. Zanimarljiva je bila tudi vloga »azila« oziroma poznejšega Hotela imigrantov, v katerem je prve trenutke prebila le manjšina prispelih iz Evrope. Migracijski cikel je narasel brez posebnih političnih prizadevanj z ekonomsko prosperiteto Argentine v šestdesetih letih, piše Devoto.

Najobširnejši del druge polovice knjige je posvečen obravnavi velikega vala priseljavanja med letoma 1881 in 1914. V tem obdobju je v Argentino prispelo 4.200.000 ljudi, med katerimi je bilo 2.000.000 Špancev, 1.400.000 Italijanov, 170.000 Francozov in 160.000 Rusov. Migrantske politike so se zopet izkazale za neučinkovite, zatrjuje avtor. Argentinske elite so bile obremenjene z vprašanjem izvora priseljencev in so z veliko nelagodnostjo opazovale priseljevanje Italijanov. Skupnost slednjih je bila v očeh vladajočih slojev videna kot grožnja, ki preti s svojo številčnostjo, z močjo institucij in s pomanjkanjem želje po integraciji. 20. septembra, ko so Italijani praznovali obletnico združitve svoje domovine, se je očitno zdelo, kot da so se znašli v Italiji. Po argentinskih mestih so potekale manifestacije, z italijanskih gospodinjev so visele zastave, organizacije pa so cvetele v patriotskem aktivizmu. Med argentinsko elito se je začela pojavljati zahteva po »nacionalizaciji« imigrantov, ki je šla skozi procese izumljanja tradicij in vključevanja priseljencev v institucije moderne države – izobraževalni sistem, vojsko in politiko. Postopke asimilacijskih teženj Fernando Devoto opisuje zelo podrobno. Šolstvo je leta 1884 z zakonom o obveznem, laičnem in brezplačnem izobraževanju zakorakalo na pot, ki jo je ob koncu 19. stoletja kronal zgodovinar in zdravnik za duševno prikrajšane, Jose Maria Ramos Mejia, v knjigi *Las multitudes argentinas* (Argentinske množice).³ V njej je utemeljil »pedagoško liturgijo« s petjem himne, patriotskih pesmi, priseganjem zastavi in z drugimi akti, ki so šli vštric z nastajajočimi težnjami civilne religije.

Pri soočanju z vprašanjem integracije migrantov se Devoto ne zadovolji z ocenami znanega argentinskega sociologa italijanskega rodu Gina Germanija, ki je v šestdesetih letih 20. stoletja argentinsko družbo pred prvo svetovno vojno označil kot dobro integrirano. Predpostavljal je, da je nasprotje kvalitetne integracije samo v marginalizaciji in da je posameznik z rednim delom, bivališčem, družinskim okvirjem in enakopravno vključenostjo v socialno tekmovanje tudi dobro integriran. Devoto analizira življenje migrantov z njihovo umeščenostjo v priseljske skupnosti, odnosom med vodstvenimi člani in preostalimi pripadniki, vključenostjo v svet argentinske politike, posebno pozornost pa nameni zlasti t. i. neformalni asimilaciji, ki jo preučuje z vidika sklepanja zakonskih zvez in naseljevanja migrantov. Prostorske razporeditve bivališč posameznih skupnosti in s tem

³ »Pedagoška liturgija« je imela očitno močan učinek, saj so obhodi šol pokazali, da so otroci imigrantov veliko glasneje peli argentinsko himno kot otroci domačinov. Glej: Fernando Devoto, *Nacionalismo, fascismo y tradicionalismo en la Argentina moderna*. Buenos Aires: Siglo XXI de Argentina Editores, 2005, 35.

povezane segregacije ne moremo razumeti samo s kvantitavnimi ocenami naselitev, saj nam te ne povedo prav nič o odnosih med posameznimi skupinami, zatrjuje avtor. Tudi tu predlaga študijo posameznih primerov in rabo kvalitativnih dokumentov pri preučevanju življenja priseljencev. Raziskava integracijskih procesov ga je v nasprotju z Germanijem pripeljala do ugotovitve, da ni mogoče postaviti enačajev med multietničnimi družbami. Predpostavka, da so v argentinski družbi veljali podobni principi socialnih interakcij kot v ameriški (ZDA), se mu zdi zgrešena, pri označevanju argentinske stvarnosti mu je bližje ideja širokega kulturnega pluralizma oziroma »hibridne družbe« kot nekakšne 'sklede za solato' (*ensaladera*).

Zaključni del knjige o čezoceanskem priseljevanju je namenjen osvetlitvi obdobja po prvi svetovni vojni, ki je tudi za Slovence najbrž najzanimivejše. Tudi v povojnem obdobju je Argentina dokaj širokosrčno sprejemala migrante, čeprav je vzpostavila določene omejitve, ki pa nikoli niso dosegle svojega pravega učinka. Argentinska družba je v tem času postala bolj homogena in tudi neprimerno bolj konfliktna. Populizem je migrante, željne socialnega vzpona, popeljal v politiko, vznikati pa so začela tudi radikalna gibanja in predsodki tako proti Judom kot proti Sirijcem, Libanoncem in slovanskim priseljencem, zlasti tedaj številnim Poljakom. Na tem rešetu sovražnosti so se žal znašli tudi Slovenci, ki so tedaj prihajali predvsem z območja Primorja in tudi zapostavljenega Prekmurja. Poglavitnemu delu slovenske migracije, tipološko in časovno (sicer zelo grobo) razdeljene na medvojno ekonomsko-politično in povojno politično, je v knjigi Fernanda Devota posvečeno zanemarljivo malo prostora, zato pa se lahko pohvalimo z monografskimi deli in znanstvenimi razpravami, ki obravnavajo »naše« izseljenstvo. Pogrešamo pa študije primerov z analizami selitvenih izkušenj konkretnih izseljencev, njihovega družinskega izvora, domačega okolja, selitvenih strategij in postopka njihovega vključevanja v argentinsko družbo. Dokumenti osebne korespondence,⁴ ki omogočajo preučevanje doživljanja migrantov »od znotraj« – in ne prek zunanjih državnih institucij – bi se pri tem delu izkazali za zelo dobrodošle. Podrobne raziskave ne bi samo odstrle tančice z brezoblične gmote anonimnih migrantov, temveč bi globlje prodrle v razsežnosti migracijskih procesov in pokazale na prezrte koticke tega večplastnega in kompleksnega pojava. Vrednost knjige Fernanda Devota se kaže namreč prav v tem, da dolgega procesa priseljevanja v Argentino ne pojasnjuje z gibanjem množice nevidnih migrantov, ki naj bi po mehaničnih prilagoditvenih postopkih postali Argentinci, temveč nenehno izpostavlja pestrost priseljenjskih skupin ter poudarja nujnost poglobljenih analiz ozadij imigrantskih izkušenj.

Miha Zobec

⁴ Predstavitev osebnih izkušenj v primeru Argentine lahko najdemo v knjigi Alekseja Kalca *Poti in usode* (Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Znanstveno raziskovalno središče RS Koper, Narodna in študijska knjižnica Trst, Koper – Trst 2002) in nekoliko tudi v *Krila migracij: po meri življenjskih zgodb* (Založba ZRC, Ljubljana, 2009) v članku Mirjam Milharčič Hladnik.